

זה הפיל אותה, היא חשבה שדפקו אותה": ההמלצה של פרופ' דוד לייזר ששווה הרבה כסף"

Notebook: book
Created: 23-Aug-18 14:47
Author: David Leiser
URL: <https://www.themarker.com/markerweek/.premium-1.6362740>

Markerweek

"זה הפיל אותה, היא חשבה שדפקו אותה": ההמלצה של פרופ' דוד לייזר ששווה הרבה כסף

דוד לייזר, פרופסור לפסיכולוגיה כלכלית באוניברסיטת בן גוריון, מסביר שמבחינה קוגניטיבית הציבור הרחב לא יכול להבין כלכלה ושכדי להתמודד עם חוסר ההבנה אנחנו מפתחים טכניקות שטחיות: "אנשים מצפים למדיניות לטווח קצר, אבל היא לא תפתור את הבעיה"

C 50

רותם שטרקמן, אפרת נוימן |
14:27 11.08.2018

אוליבייה פיטוסי

עו"ד דוד לייזר

בן 66, פרופ' לפסיכולוגיה באוניברסיטת בן-גוריון, נשיא החטיבה לפסיכולוגיה כלכלית באגודה הבינ"ל לפסיכולוגיה יישומית. נשוי + 3, מתגורר בירושלים

פרופ' דוד לייזר, אנשים לא מבינים כלכלה?

מבחינה קוגניטיבית, הציבור הרחב לא יכול להבין כלכלה.

למה?

i

w

m

p

יותר מכך, הוא לא מבין שהוא לא מבין. זו תופעה ידועה, שככל שמבינים פחות במשהו - מודעים פחות לכך שלא מבינים.

איפה, למשל, רואים את זה?

בהוצאות הממשלה. לכל הוצאה יש מחיר, ובכל זאת אנשים נוטים באופן עקבי לרצות שיעלו את ההוצאה בלי להביא בחשבון שהמשמעות היא ויתור על דברים אחרים. אנשים לא חושבים במושגים של חלופות, אלא מסתכלים בראייה צרה.

אתה מדבר על תקציב המדינה.

כן. למשל בענייני בריאות, ברור שעל כל דבר שמקבלים צריך לוותר על משהו אחר, אבל אנשים מגיעים לתביעות לא הגיוניות כי הם לא חושבים על איך לממן אותן.

אי-אפשר לצפות מאנשים שכל הזמן יחשבו על חלופות. נניח שאנשים רוצים שהמדינה תממן גנים לילדים קטנים, הם לא אמורים ישר לחשוב על חלופות. אפשר להבין את הדרישה כשלעצמה.

כך זה היה גם במחאה החברתית של 2011. אנשים שיצאו לרחובות ידעו שכואב להם, שגם אם הבעל רופא ואשתו עובדת בהיי-טק, הם בכל זאת לא מצליחים לחסוך. זו היתה זעקה של מעמד הביניים שהרגיש שמהו פה לא הגיוני. אבל הם בעצמם לא ידעו לפרוט את זה ולהגיד מה.

— פרסומת —

בשביל זה יש מערכת פוליטית ופקידות בכירה, כך בנויה הדמוקרטיה וכך בנוי הממשל.

הבעיה היא שהפוליטיקאים מושפעים מהציבור ולפיו הם מקבלים החלטות, כך שכל המדיניות משתנה לפי אנשים שבעצם לא מבינים. אנשים מצפים למדיניות לטווח קצר, אבל היא לא תפתור את הבעיה. אני חוקר את התחום יותר מ-30 שנה והמסקנה שלי היא שיש לנו זיכרון לטווח קצר מאוד, וקשה לנו לחשוב קדימה. מצד שני, היכולת לאחזר מידע מזיכרון ארוך טווח היא צולעת מאוד.

תן דוגמה.

בעבר היתה מדיניות שבה ניסו למשוך סטודנטים לעבור לגור במרכז ירושלים או אמנים למרכז באר שבע. הפתרון שמצאו היה לתת לעוברים לשם תמיכה כספית. זה סגנון חשיבה מעוות - יש לי צורך ואני הולך עליו בצורה הישירה.

מה רע בזה?

כי התוצאה היתה שהביקוש לדיור במרכז העיר עלה בלי שההיצע עלה, ולכן מחירי הדיור עלו. הסטודנטים והאמנים שקיבלו מלגות על חשבון הכלל שילמו בסופו של דבר סכום דומה על הדירה, כי המלגה כיסתה את עליית המחירים. היחידים שהרוויחו היו בעלי הדירות.

— פרסומת —

תן עוד דוגמה של חוסר הבנה.

מצאנו שיש לחוסכים לפנסיה תפישה מוטעית ביחס לקופת הפיצויים שאליה מופרשים כספים בכל חודש.

מה הכוונה?

REUTERS

*** כדי להתמודד עם חוסר ההבנה אנשים מפתחים טכניקות שטחיות

הפיצויים מהווים כ-30% מהחיסכון הפנסיוני. מי שמושך אותם במקרה של פיטורים או התפטרות לפני הפרישה, מוחק לעצמו בבת אחת 30% מהחיסכון בלי להביא בחשבון את הפגיעה שתיגרם לו בפנסיה העתידית.

זו צרה, אבל איך זה קשור להבנה?

במחקר ראינו שאנשים הביעו רצון רב יותר למשוך את הכסף כשנעשה שימוש במלה "פיצויים", לעומת הגדרה נייטרלית יותר, שבה היה ניתן להבין שמדובר בכספים שהצטברו לטובת החוסך. כלומר, המלה "פיצויים" מייצרת רושם שמדובר בפיצוי על הפיטורים - ואז מושכים את הכסף, מבלי להבין את הפגיעה.

— פרסומת —

אז אולי כדאי פשוט להחליף את השם?

זאת אחת האפשרויות, למשל, לקרוא לפעולה הזאת "הוצאה מוקדמת של כסף מהפנסיה באישור". אז החוסכים יחשבו על זה פעמיים ולא ימהרו להוציא כספי פיצויים. אנשים גם נטו יותר להימנע ממשירת הכסף כשאמרנו להם שאם הוא יימשך הוא ייגרע מחשבון הפנסיה, לעומת מקרה שבו אמרנו להם שאם הוא לא יימשך, הוא יופקד בחשבון הפנסיה. ייגרע מול יופקד.

למה זה קורה? הרי אנחנו לא מטומטמים.

דרכי חשיבה מרכזיות אצל כלכלנים לא באים לנו באופן טבעי, לעומת תשובות שטחיות ופשוטות שבאות לנו באופן טבעי ונראות לנו מובנות מאליהן. יש פער בין ההבנה של המומחים לבין מה

שאנשים יכולים להבין. גם העיתונות פונה לציבור כאילו הוא אמור להבין. הבעיה היא שכל משטר, דמוקרטי או לא, שרוצה תמיכה ציבורית - מושפע ולעתים גם מאמין בדעות כאלה.

כלומר, כל המערכת פועלת לפי אינטואיציה?

בואו נדבר על שיווי משקל. לדוגמה, לוקח הרבה זמן לנסוע מירושלים לתל אביב ולכן האינטואיציה של אנשים תהיה להרחיב את הכביש. ואם יש פקקים אז הלחץ הציבורי גובר והממשלה מעבירה תקציבים. אבל אם חושבים כמה צעדים קדימה מבינים שזה לא יעזור. הרי תיווצר נקודת שיווי משקל חדשה והבעיה לא תיפתר.

כי מה?

כי אחרי ההרחבה של הכביש, יותר אנשים שגרים בירושלים יעבדו בתל אביב וייסעו על הכביש הזה, ושוב נגיע לאותה נקודת חנק ונחזור לנסוע באותה המהירות של פעם. אנשים משכנעים את עצמם שהם יודעים מה צריך לעשות, אבל הם לא.

תאר בבקשה את התהליך הפנימי אצלנו.

אנשים מפתחים הבנה רדודה בדברים והיא נותנת להם אשליה של הבנה. יש להם מגוון של כלים אלטרנטיביים שנותנים להם את התחושה שיש להם אינטואיציה. זה יכול להיות הסברים אישיותיים, מטאפורות, היורסיטיקות (כללי אצבע) - כל אלה ביחד נותנים להם אפשרות להנהיג ולהביע דעה. אבל זה לא היסוד להגיע להחלטות כלכליות. אצל אנשים שלא מבינים יש תהליך כלכלי ונטייה לחשוב שמישהו גרם לתוצאות התהליך בכוונה תחילה - לפעמים זה נכון ולפעמים לא.

תסביר.

כשהמצב מורכב ולא ברור מה גרם למה, אנשים ייטו להניח שמישהו מרוויח ממנו - ולכן רצה שיקרה וגרם לכך. גם האישיות משפיעה על הדרך שבה אנשים רואים דברים. במחקר שעשינו שאלנו אנשים אם הם חושבים שיהיה או לא יהיה משבר כלכלי. אחר כך שאלנו אותם על יחסים בין־אישיים ועל חששות שיש להם מהמצב הבריאותי שלהם. מצאנו שיש מתאם בין הדברים - כלומר שמי שלחוץ באופיו אז הוא לחוץ כל הדרך, ומי שיש לו מחשבה קונספירטיבית - אז הוא יפעיל אותה גם בענייני כלכלה.

איך עשיתם את המחקר הזה?

הנשאלים היו מישראל, ארה"ב ושווייץ, ובדקנו את מידת ההסכמה שלהם לכמה הסברים אפשריים לגבי 14 נושאים בכלכלה. נתנו להם כמה סוגי הסברים ובהם גם הסבר קונספירטיבי, שלפיו המשבר הכלכלי העולמי שהחל ב-2008 התרחש כי יש כאלה שגרמו לזה בכוונה. ראינו שתשובות קונספירטיביות מופיעות לאורך כל הדרך. זו תכונה אישיותית. הרבה מהעמדות של אנשים, שהן כביכול על בסיס אינטואיציה כלכלית, נמצאות בשורשי האישיות ובתכונות האופי.

איזה עוד הטיות יש לאנשים?

כדי להתמודד עם חוסר ההבנה, אנשים מפתחים טכניקות שטחיות. במחקר שעשינו מצאנו, למשל, שהם נוהגים להשוות כלכלה של מדינה לכלכלת המשפחה על אף שיש הבדלים

משמעותיים. הם גם מסווגים משתנים כלכליים ל"טובים" ו"רעים", וחושבים שדברים טובים הולכים ביחד ודברים רעים הולכים ביחד. למשל, שאלנו אנשים על הקשר בין אינפלציה לאבטלה, ומצאנו שרוב המשיבים חשבו שעלייה באבטלה גוררת עלייה באינפלציה משום ששתי התופעות שליליות בפועל, ברוב המקרים הקשר דווקא הפוך - וכשיש עלייה באבטלה דווקא יש ירידה באינפלציה.

אתה מדבר על כלכלנים כאילו הם יצילו את העולם, אבל הם טעו לאורך כל הדרך. כולל במשברים הגדולים.

אלכס קולמוסקי

שר האוצר משה כחלון

הם לפחות מתעסקים במשתנים הרלוונטיים.

גם אתה עצמך לא כלכלן, אלא פסיכולוג.

נכון, אני מתעניין כל השנים בהבנה אנושית ומצביע על העובדה שקשה להבין כלכלה.

אם יהיו יותר כלכלנים בקרב מקבלי ההחלטות, המצב יהיה טוב יותר?

כן, כי הפוליטיקאים מתפתים לדיונים בסיסמאות ולפתרונות של טווח קצר. צריך מקצועיות. בארה"ב רק ל-20% מהאנשים שיושבים בוועדות הקונגרס שמכריעות **יש תואר בכלכלה**. נשיא טורקיה, רג'פ טאיפ ארדואן, שמעיד על עצמו שהוא "אויב הריבית", הצהיר כי כדי להקטין את האינפלציה הגבוהה במדינה יש צורך בהורדת הריבית - כשהקשר הוא בדיוק הפוך.

יש לו יועצים.

הוא השתיק את היועצים. מצד שני, יש ערוץ אחר שגם הוא בעייתי: כשאנשי מקצוע יודעים מה הבעיות ואיך צריך לטפל בהן, אבל הם מושפעים מהציבור, ולכן הפתרונות שלהם לא מספיק טובים.

תן דוגמה.

קולגה שלי, פרופ' אדזה פורנרו מאוניברסיטת טורינו באיטליה, היא מומחית לפנסיה ולאוריינות פיננסית. היא כיהנה כשרת העבודה של איטליה בין 2011 ל-2013 במסגרת ממשלת החירום שהוקמה במדינה על ידי ראש הממשלה, מריו מונטי. היא נבחרה אחרי השנים העליזות של סילביו ברלוסקוני כדי להתמודד עם בעיית הפנסיה, כי ברלוסקוני הבטיח לכולם פנסיה רחבה, כמו שהיה ביוון, כדי שיבחרו בו.

כמובן שזה היה לא מציאותי.

פורנרו הכניסה רפורמה בחוקי העבודה והפנסיה שצימצמה את הפנסיה של החוסכים. התוצאה היתה שהיא נאלצה להסתובב עם שומרי ראש. הציבור ראה בה מפלצת שפוגעת בהם. במקביל, כדי להסביר את כל זה לאנשים, היא נהפכה לתומכת בחינוך כלכלי. אבל אני לא חושב שזה יפתור את הבעיה, כי לא ניתן ללמד את זה בקלות כזאת. אתה לא יכול לגרום לאנשים להבין כלכלה על ידי כמה שיחות בטלוויזיה, וזה גם לא יצליח עבור כולם. הפתרון של פורנרו לא מעשי.

אז אתה נגד חינוך פיננסי? גם אצלנו מדברים על זה באחרונה.

כאן מדברים בעיקר על איך ללמד אנשים לחסוך, ולכן עשו בישראל חוק פנסיה חובה. אבל ללמד כלכלה לא ניתן.

אז מה הפתרון שלך?

הדרך לפתרון היא בבניית אמון, וזה יכול להתבצע על ידי מתן הסברים לציבור. תשמעו סיפור: לפני שנתיים ניגשה אלי אישה באירוע. היא הציגה עצמה כאם חד-הורית שיצאה לפנסיה ויש לה שני ילדים בשנות ה-20. היא אמרה שגילתה שאם היא תמות תוך חמש שנים, הכסף שחסכה לפנסיה לא יעבור לילדים וזה הרגיז אותה. אמרתי לה שמצד שני, אם היא תאריך ימים - לא יקרה מצב שבגיל 80 יגידו לה שנגמר הכסף, על אף שלכאורה הוא נגמר.

זה שכינע אותה?

זה הפיל אותה. פתאום היא למדה איך זה עובד, שיש מישהו שחשב על זה והקים מערכת עם היגיון. אנשים מאמינים יותר מדי שמשרד האוצר פועל על פי גזירות. היא חשבה שדפקו אותה, אבל אם מסבירים לה את זה ודברים הגיוניים אחרים, אפשר לרכוש את האמון שלה.

זה מגובה במחקר שלך?

עשינו מחקר על אמון הציבור בבנק ישראל והמצאים הראו שיש אמון, גם אם אנשים לא מבינים מה בנק ישראל עושה. אם הציבור ילמד שמשרד האוצר מאוזן ורוצה להיטיב עמו, הוא גם ירחוש לו אמון. אני מנסה לפתח תוכניות שבהן לא מלמדים את הפתרון, אלא מפתחים את הרגישות למורכבות של הפתרון. צריך להבין לא רק מה אנשים עושים, אלא איך אפשר להשפיע עליהם.

זה לא קצת לזלזל בציבור?

ראש הממשלה בנימין נתניהו

אמיל סלמן

גם בנושא של תשלום מסים אפשר ללכת על המסר שמי שלא ישלם מסים "יחטוף". מצד שני, אפשר לעשות זאת אחרת, ולגרום לאנשים להבין שחשוב לשלם מסים, כי גם הם נהנים מהשירותים שהמסים מממנים. לייצר אמון. במקביל, אני עוזר למשרד האוצר לשפר את המצב של החוסכים. האוצר גם שותף במימון מחקרים במרכז לפנסיה, ביטוח ואוריינות פיננסית באוניברסיטת בן-גוריון, שהוקם לפני שנה.

איזה מחקר עשיתם עם האוצר?

הראיתי במדגם לאומי מייצג שיש לאנשים שתי קונספציות עיקריות הנוגעות לשאלה איך עובדת הפנסיה. האחת היא הנכונה, ולפיה הכסף שלי מושקע לאורך השנים בשוק ההון, והשנייה היא שמדובר בתוכנית חיסכון עם תשואה קבועה ואין משמעות לשאלה איפה מושקע הכסף. ככל שאנשים במעמד גבוה יותר, כך הם מבינים טוב יותר שפנסיה היא קרן השקעות שמנוהלת על ידי גוף פיננסי.

ואיך זה משפיע על ההתנהגות?

אם אתה חושב שמדובר בתוכנית חיסכון, אין הרבה טעם לבדוק ולהשוות את החיסכון שלך לתוכניות אחרות, ואז לא תיווצר תחרות. הכוונה של האוצר היתה שכן תהיה תחרות בין הקופות והקרנות, אבל רוב האנשים בכלל לא פותחים את הסיכום השנתי שהם מקבלים מקרן הפנסיה שלהם. אם הם לא מבינים שיש הבדל בתשואות כי הם לא חושבים במונחים של תשואה והשקעה, אז ברור שהם לא יסתכלו ולא יתעניינו באותו מכתב תקופתי מסכם. הנקודה שלי היתה שזה בגלל האופן שבו הם מבינים מה זה פנסיה.

מה המלצת?

אחת ההמלצות היתה לשנות את המבנה של הטפסים, במקום לקבל עמודים על גבי עמודים שרוב האנשים לא מבינים בכלל מה כתוב בהם, ומה הפנסיה כוללת. אני רוצה שקודם כל יהיה סיכום מנהלים קצר, שהדברים יהיו ברורים ופשוטים יותר - עיקרי החוזר, ורק אחר כך האותיות הקטנות. גם במשיכת פיצויים צריך שיהיה ברור לאנשים מה הם עושים. זה יכול לשנות הרבה מאוד, ובאוצר מודעים לזה וקשובים.

התחום של "כלכלה התנהגותית" נהפך בשני העשורים האחרונים לפופולרי, חוקרים זכו בפרסי נובל ויצאו הרבה ספרים על כך. מה הייחוד שלך?

יש משותף, אבל גם שוני בין החוקרים. רובם מתעסקים בהתנהגות הפרט ובהחלטות פרטניות של אנשים, ואני מנסה לחשוב על ההשפעה של זה על התנהלות ציבורית. אבל זה נכון שהעניין בתחום גבר באחרונה. אני נחשב למומחה עולמי בתחום של הבנת הכלכלה על ידי הדיוטות, ועכשיו אני מקים רשת בינלאומית לפיתוח תוכנית מחקר משותפת לחקר הבנת הציבור וההשלכות על המדיניות הציבורית. כבר פנו אלי שותפים מגרמניה, ספרד, איטליה ופולין. נתתי באחרונה סדרת הרצאות בפולין ועכשיו אני מוזמן לאיטליה לתת ארבע הרצאות, בין השאר, בפני הביטוח הלאומי על הספר שכתבתי עם יהונתן שמש ופורסם באחרונה ("How We Misunderstand Economics and Why it Matters") והלקחים למדיניות ציבורית.

כתבות ראשיות באתר

היורו בשפל של 14 חודשים מול הדולר - האם זו הזדמנות?

בלומברג | 13:33

טראמפ: "אם אודח השווקים יתרכקו וכולם יהיו עניים"

סוכנויות הידיעות | 14:19

לראשונה: קיבוץ יוכל לרכוש מהמדינה זכויות בנייה ולשייך את הדירות לחבריו

יעל דראל | 13:54

הצ'ק הפתוח של כחלון: כך החביא שר האוצר את העלויות של מחיר למשתכן והסכמי הגג

אבי וקסמן | 12:21